

~~11528~~ 11528

ARANY JÁNOS: A TETÉTLANI HALMON.

A kőrösi évek Aranynak, az embernek, szomorú évei közé tartoznak. Világos, Petőfi halála, a megélhetés kínzó gondoljai már amúgy is földig sújtották érzékeny lelkét; de a végzet sem elégedett meg ennyivel: rákényszerítette, hogy elhagyja azt a földet, melyben szíve, lelke gyökeredzett; el a tanyácskát és a kertet, melyet magáénak mondhatott; a várost, a vidéket, melyhez ezer szállal fűzték a családi hagyomány emlékei, gyermekéveinek öntudatlan boldogsága, a lelkiismeretesen teljesített kötelesség fölemelő öntudata, az egyéni és családi boldogság legszebb évei. Kevés költőnk van, kinek jobban a lelkéhez nőtt volna nem a hazának, hanem a szülőföldnek szeretete, mint Aranyéhoz. A szülőföldnek ebben a mélységes, őseréjű imádatában Arany *egy* a föld népének egyszerű fiával, aki ott, hová nem látszik el templomának tornya, már idegennek érzi magát. Ezt az ősi honvágyat utóbb nem csökkentette sem hírnév és dicsőség, sem a nagyváros zajgó élete, sőt még inkább mélyítette, fájóbbá, sajgóbbá tette, minél inkább halványult annak a reménye, hogy visszatérhesen oda, ahonnan földi pályafutását megkezdette. Nem lehet csodálni, hogy Nagykovácsoson is idegenül érezte magát. Nem kereshetjük csupán Kőrösben a hibát, hisz a város nem állott mögötte Szalontának; gimnáziuma pedig akkoriban valóságos menedéke volt szellemi életünk kiválóságainak, kikben Arany magához méltó társakat talált. Arany maga volt az, aki nem birt meghonosodni sem itt, sem mástutt, és lelke mélyéből szakadtak ki e fájó sorok:

Nem itt, nem itt van az én világom!
Más vidék az, a hová én vágyom! (Vágy.)

Ha azonban a kőrösi évek költői termését nézzük, akkor ezt az időszakot Arany életében valóban gazdagnak kell mondanunk. Kőrösön fejezi be a Nagyidai Cigányokat s e torz kacajban megtisztul lelke a hazafi fájdalom kínjaitól; itt szövi bele Toldi Estéjébe a Gyulafi-testvérek mélységes érzelmű epizódját; itt érik meg költői tehetsége tragikus balladáinak megalkotására. Egyik terv a másik

után merül fel agyában: majd a Hunyadiakról tervez ballada-sorozatot, majd Mátyás dalünnepélyét akarja megénekelni, talán keretül a Hunyadi-balladáknak; közben továbbszövi a Daliás Időknek 1848-ban megkezdett énekeit; hol meg Katalin byroni hangján fog bele az őshazában játszó Utolsó Magyarba, Kún László tragédiáját tárgyaló Éduába s egy török időkben végbemenő költeménybe, az Öldöklő Angyalba; de egyre erősebben foglalkoztatja a hún-eposz, melynek történeti és mondai anyagát nagy szorgalommal tanulmányozta régibb és újabb forrásokból. Az elnyomatás sötét éveiben feltűnik előtte a *bujdosó Csaba*, ki népének segélykiáltására visszajön a hadak útján, hogy megmentse szorongatott nemzetét a végpusztulástól. A kevéssel előbb elviharzott *nemzeti vész* felkelti benne annak a régi vésznek képét, ott *Kelen átkos földén*, mely után csak egy remény maradt meg, a világbíró hún királynak a fia, kit a jóslat birodalma feltámasztójának ígért:

... egy maradt fen: Csaba,
Csaba, e nagy éjnek bujdosó csillaga. (Csabához.)

1852–53-ban már meg is írt harmadfél éneket és Keveházát, majd két évi szünet után újra nekifog, módosítja, bővíti eredeti tervét, mely akkor már egy trilogia alaprajzát mutatja. Hogy még ekkor is Csaba a költemény tengelye, mutatja az 1855-ben írt *Előhang*:

Ott láttam a hősök ifjabb ivadékát...
Ott barna Csabát, a szőkébb Aladárral,
Etel nagy örökjét kísérteni vállal.

De a hún király alakja már óriássá növekedett, s a költő látja
... feltűnni borongó Etele árnyékát,
Nagy messze vetődni a hún temetőre...

A Csaba-triológia körébe tartozik *A tetétleni halmon* című költemény is, mely az *Előhang*-gal egy esztendőben keletkezett; a kézirat híján nem bírtam megállapítani a két költemény időrendét, de belső okoknál fogva az *Előhang*-ot tartom utóbbinak (erről alább). A két költemény némileg egymásnak parafrázisa, de *A tetétleni halmon* a költői lélektan szempontjából érdekesebb, mert megmutatja Arany lelkét az alkotás állapotában, az ihlet pillanatában, mikor benne még ki nem forrva zsonganak a való szemléletének s az emlékezetnek képei, melyek egymással kapcsolódva, egymásba olvadva az alakatlan zűrből művészi formába ömleni igyekeznek.

A tetétleni halom Pest megye keleti részén van, a róla elnevezett tetétleni pusztán, mely Nagykovács területéhez tartozik, a kőrös-szolnoki országút mellett vagy húsz kilométernyire a várostól; hét-

nyolc kilométer távolságból idelátszanak a szomszédos Törtel és Abony tornyai. A halom maga egyike azoknak az Alföldön gyakori mester-séges földhányásoknak, melyeket a régiségtan népvándorláskori *tumulusok*nak nevez. A nép nyelvében rendszerint *kúnhalom* a nevük; így nevezi őket Luczenbacher János is, aki a szászhalmi tumulusokat felásta: «Felmentünk az úthoz legközelebb eső egészen ép halomra, 's hosszú láncza terült el előttünk a' csodálatra ragadó *kun hal-mok*nak, mellyeket most széltében török táborhelyeknek, vagy török *örhalmok*nak tartanak. (Akad. Ért. 1847. évf. 285; Luczenbacher kutatásait ösmerte és fel is használta Arany Keveháza megírásakor; l. Zlinszky cikkét, Irod. Közl. II. 272.). Így nevezi Eötvös is *Bücsú-jában* (1836):

Nincs kő határán, ninesen *kúnhalom*.

Biharban úgy látszik inkább *testhalom*nak nevezték, vagy nevezik, mint Aranynek több verséből kitűnik; pl. Toldi szerelmének VI. énekében (22. vsz. 1867):

Ott van az Örhalma s még közelebb szintén
Testhalom, a Kender nevű érnek mentén;
 Kiseded halom ez már, horpadva, sülyedve:
 Bár török ezrével van alá temetve.

Jegyzetben hozzát teszi Arany: «Ma, a nép nyelvén *Strázsahalom*.»
 Az *alföld népéhez* c. költeményben is (1848):

Nincs is más hegyetek, mint sok oly *testhalom*,
 Melyben egy egész had eltemetve vagyon,
 Mikor már kikezdé farkas, holló, kánya,
 Török és magyar test egy gödörbe hányva.

A szinte tökéletes síkon e csekély domb is kiemelkedő pontja a vidéknek; alkalmas arra, hogy az ember szertenézzen róla a messze-terülő rónán. A *tetétlen* nevet onnan kapta, bogy nem csúcsos; az időjárás, eső, szelek rég lekerítették hegyes ormát. Pest megyében van még egy *Tetétlen* puszt a solti felső járásban, Kisharta közelében; Hajdu megyének nádudvari járásában pedig van *Tetétlen* helység is; valószínű, hogy ezek is ilyesféle csúctalan halomról vették nevüket, mint a nagykőrösi. Az Oklevél-szótárban kétszer kerül elő neve: az egyik az itt szóban forgó halom, Anonymus 38. fejezetéből: «iuxta montem *teteuetlen*»; a másik egy 1455-i oklevélből: *Haromoltharw-tetethlen*, melynek földrajzi fekvését nem tudom.

Arany János kétszer járt a tetétleni pusztán, Benkó Imre írja (Arany János tanársága Nagykőrösön. 1897. 76—77. l.): «Ugyanez év (1855) májusában Arany tanártársaival együtt kirándult a szom-

széd Tetétlen pusztára, ahol Tanárky Gedeonnak, Báthory vejének voltak szívesen látott vendégei. Tanárky birtokán, közel a tanyai lakáshoz fekszik a *tetétleni halom*, melyet Arany ily című költeményében oly szépen megénekelt. Nem sokkal ezután történt azon második tetétleni kirándulás, midőn Arany, Szilágyi és Deák József az inárcsi Farkas Elek vendégei voltak.»

E kirándulások költői eredménye «A tetétleni halmon» című költemény, mely keletkezését ekkép részben egy külső eseménynek köszönheti. Arany Jánosra különben is jellemző, hogy az ilyen saját szemléletéből megismert helyek mind mély nyomot hagynak költészetében. Ő nemcsak a hely hangulatát viszi magával, mint legtöbbször a lírikus Petőfi, hanem a hely és körülményeinek igen pontos és részletes képét is megőrzi emlékezetében. Innen költeményei színhelyének a valósággal teljesen egyező rajza, mely az olvasó lelkében is a *helyszíni hűség* érzetét kelti s az elmondott eseménynek vagy rajzolt helyzetnek valós alapot ad. Ilyenek például Szalonta vidékének s az Alföldnek képei, különösen a Toldi-triológiában és Bolond Istók első énekében. a Családi Kör udvara és pitvara, a pesti Dunapart Vojtinában, a Margit-sziget és Karlsbad Toldi szerelmében; Debrecen képe, kollégiuma, nagy erdeje, a Nyírség, Máramarossziget Bolond Istók II. énekében és a Vándor Czipóban stb.

E külső eseménnyel, a tetétleni halom látásával azonban találkozott Arany lelki állapota, a belső készség is. Elméjében egy hősi eposz tervei rajzanak: telítve van a rávonatkozó történelmi és krónikás irodalomnak adataival s a *hely ihlete* felidézi benne az akkor sokat forgatott Névtelen Jegyző sorait, melyek eleven képeket varázsolnak képzelete elé s a tetétleni halom környékét benépesítik az alpári ütközetet megelőző napoknak jeleneteivel: «... Szalán vezér és nemesei tanácsot tartván, követeket küldének Árpád vezérhez, mondván, hogy földjüket hagyja el, és induljon haza szülőtte földjére... Árpád vezér és nemesei megneheztelvén, így üzenének vissza Szalán vezérnek: «... földünket elhagyva takarodjék gyors futással a bulgárok földjére... Ha pedig ezt nem teendi, tudja meg, hogy mi ellene azonnal hadra kelünk!». Ezt hallván a követek, búcsút véve, szomorú képpel sietének Szalán vezérhez. Árpád vezér és nemesei pedig a Zogea [= Zagyva] vizétől megindulva, egész seregökkel táborba szállának a *Teteuctlen hegy* mellett a Tiszáig; azután a Tisza partján menve, Olpár homokjához érkezének». (Anonymus 38. fejt. — Arany a Schwandtner-féle *Scriptores Rerum Hungaricarum* kiadásában olvasta Anonymust.)

A színhely szemléletéhez s a krónikás szavaihoz még hozzájárulnak saját költői tervei s egy költeményben jutnak kifejezésre, melyben sokkal érdekesebb az, hogy miképpen mondja el a költő, mint

az hogy mit; az a folyamat ragadja meg figyelmünket, mely a költő lelkében végbemegy.

Még áll a domb s én állok a felett,
Játszik velem bűbájos képzelet.
Csekély a domb, alig emelkedő,
Ormán csak fű, nem a bérez fenyve nő...

A bekezdés a hely megjelölése, leírása az igénytelen dombnak, mely úgy amint van, semmi nevezetességet nem mutat:

Ki gondolná, hogy százados nagy emlék!

Most a költő emlékezetébe tolnak a krónikás szavai, melyeket szinte szósz szerint idéz s a dombhoz fűződő eseményeket elmúlt történetképen beszéli el:

... épen e halmon verette sátrát
Honunk szerzője, diadalmas Árpád!
Innen tekinte szét uralkodó
Szemekkel a vitéz honalkotó,
Le a Tiszáig, melyen túl ama
Berek sötétül, a táj karama,
S le Alpárnak, hol a kevély Zalán
Földönfutóvá lesz... holnap talán!

«... mind két sereg egymáshoz közel éjtszakázott, egyik sem mert egész éjjel aludni, hanem lovaikat nyergelve készen tartva virrasztának» (Anon. 39. fejt.).

E ponthoz érve, megkezdi játékát a «bűbájos képzelet», a mult jelenné válik, helyesebben mondva, a képzelet visszaviszi a költőt a multba, hogy szemmel lássa azt, amit csak a könyv betűi tartottak fenn az utókornak. Már az előbb idézett sorokban észrevenni a költő lelki állapotának változását az elbeszélés igeideinek változásán: Árpád *verette* sátrát... innen *tekinte* szét... ama *berek sötétül*... Zalán *földönfutóvá lesz*. Az éberlétből a látomásba való átmenetel, gyakori Aranyinak költészetében, valamint ő maga is egész életén át sokszor van az *Álom-Való* határan; álma «képeit a tarka életből szedi fel», «imetten» pedig gyakran álmok vonulnak végig lelki szeme előtt; különösen a költői alkotás ihletett óráiban lelke rendszerint azon a határon imbolyog, ahol a külső szemlélet teljesen egybeolvad a belsővel, az érzéki kép a képzeleteivel: Toldi Miklós képe fellobog néki, mint a pásztortűz az őszi éjtszakán; *rémlik* mintha látná, hallaná; Csaba előhangjában néz a sötét északába

Rég elhúnyt idők homályos titkába;
S a mint belenéztem, hosszasan, merevül:
A kődök országa im megelevenül

És előttem járnak a hajdani képek,
Mint egykor, oly élők, mint egykor, oly épek...

E sorokat szó szerint kell vennünk. A nagy alkotó művészek képzelete valóban olyan erős, hogy látják a képet egészében és minden részletében, elevenen és épen áll előttünk, lelki szemük előtt. Michel Angelo ránézett az alakatlan márványtömbre, s meglátta benne a szobrot, látta olyan határozottan, hogy csak a felesleges követ le kellett hámoznia róla. Arany képzelete is ilyen erősen látó, alakjai élően és épen állanak előtte, csak le kell írnia őket. Az események is, melyek egy pillanattal előbb még a multéi voltak, a jelen képeivé lesznek; az elbeszélést a látott képek leírása váltja fel, a cselekvés múlt idejét a jelenések jelen ideje. A költő maga látja a halom tetejéről a készülődést:

Ma még a zászló mind nyelére függ,
Ma még a harczlovat békózza nyüg...
Csúcsos süveggel a tengernyi sátrak
Elszórva mindenütt, — s a dali bátrak
Mint a köpüből méh, ha rajt ereszt,
Körülodonogják a szellős ereszt...
Meggzólal egy kürt napnyugat felé,
Csatára hívó — ez a Lehelé...!

Ezek mind, egytől-egyig Anonymusnak elevenné vált szavai: «... táborba szállának... lovaikat nyergelve kézen tartva virrasztának... Lelu, Tosu fia, azonnal kürtjébe fúva s Bulcsu, Bogat fia, zászlót emelve... harczolandók megindulának». (Anon. 38., 39. fej.)

A kürtjelre azonban megszűnik a látomás; nem Lehelé a kürt:

Nem, nem, — csak a szomszéd Abony, vagy Törtel
Kanásza mulatá magát a kürttel.

Mint mikor félálomban valamely hangot hallunk, ez félig még beleilleszkedik álmunképeink közé, hogy aztán erős fiziológiai hatásával fölébresszen, — úgy lesz a kanásztülok hangja Lehel csatajelévé, hogy rögtön utána a költőt merengéséből a jelenbe visszarágadjon s a képzelet harci képei helyébe ismét a dombot körülvevő békés tanyai élete lépjen:

Gulyát növel a tábor helye s ök
Alusznak régen a honkeresök. — —

A költemény tehát voltaképen tájrajznak indul, de a helyszínhez fűződő emlékek a költőnek rövid ideig tartó merengésében látomássá válnak, annál is inkább, mivel tárgyak az ő lelkét erősen foglalkoztatja; a hely ihlete a képeket a lélek mélyéből mintegy kivetíti s a valóság mezébe öltözteti, míg a kürt hangjának erős fiziológiai hatása végét nem szakítja a látomásnak.

Íme, kis keretben Arany megelevenítő képzeletének munkája, melyből művei fakadnak; de e munkában is egyre érezzük azt a szétszakíthatatlan kapcsolatot, mellyel a valóság és képzelet össze van kötve. Ez Arany művészetének az az eleme, mely az olvasóban is mindég határozott képeket ébreszt, éles szemléletességgel láttatva azt, amit a költő maga látott. Így magyarázza ez a rövid költemény Arany képzeletének működését és alakító művészetét.

Hogy *A tetétleni halmon* mennyire egybetartozik a hún eposzszal, különösen Csaba *Előhangjával*, s hogy mindkettő a költőnek mennyire azonos lelki állapotából fakadt, mutatja nemcsak az, hogy egy időben, vagy legalább is közeli időben keletkeztek, hogy a kiindulás lélektani mozzanatai szintén egyeznek, hanem igen sok részlet is. Mindkettőben tábori élet látomása a költemény magva, amott a honfoglaló magyaroké, itt a húnoké. Ez a látomás nagyon hasonló Vörösmarty Zalán futása előhangjának képeihez, melyek szintén Anonymust vallják forrásuknak:

Derengő

Lelkem előtt lobogós kopiák és kardok aczéli
Szegdelik a levegőt: villog, dörög a hadi környék.
Látom, elől kaczagányos apák, s heves ifju leventék
Száguldó lovakon mint törnek halni, vagy ölni,
Zászlódat látom, Bulesú . . .

Ezekon kívül egyes kifejezések és sorok szinte szóru-l-szóra egyeznek; Arany gyakran megteszi, hogy régebbi vázlataiból, terveiből, itt-ott kész költeményeiből is átvisz némely részletet későbbi műveibe, természetesen a szükséges módosítással.

(Tet. h. 16.) Ott kanczatejnél, mely borrá megerjed,
Harsány mulatság nyers lármája gerjed.

(Cs. 9.) Vagy kancza tejétől, borrá ha megerjed,
Vidám lakomájok szilaj tüze gerjed.

(Tet. h. 15.) Itt ősi dal zeng bujdosó Csabáru-l
Bús vígalomban a szív öble fájul.

(Cs. 11.) Felhangzik az ének, a szív ere pezsdül,
S előterem a mult, bútól, öröme-stül.

(Tet. h. 18.) Vagy egy vezér, a hadnak pásztora,
Vágtat s nyomán fölkel a föld pora.

(Cs. 17.) S elvágat a falka szél-nél sebesebben,
Utána fehér köd, a föld pora, lebben.

(Tet. h. 19.) Megszólal egy kürt napnyugot felé,
Csatára hívó . . .

(Cs. 14.) Zendül az öreg kürt zúgó riadása,
A harczbika bömböl, az óriás tülök.

(Tet. h. 15.) Itt ősi dal zeng bujdosó Csabáru!

S a nemzeti vérszél egy marad fen: Csaba,

(Cs. 26.) Csaba, e nagy éjnek bujdosó csillaga.

Költeményünk a nyüzsgő hadi népet a kast körüldongó méhekhez hasonlítja:

Mint a köpüből méh, ha rajt ereszt,

Körülndonogják a szellős ereszt.

Ez a hasonlat csfrájában megvan már Csaba első dolgozatában (I. én. 9. vsz.); majd bővítve a második dolgozatba is belekerül (I. én. 8—9. vsz.); végül még jobban részletezve Buda Halálának két igen hatásos versszaka (X. én. 66—67). Hogy ez a méh-hasonlat nemcsak a költőnek saját tapasztalásán alapúl, hanem Homerosban (II. II. 469.) és Vergiliusban (Aen. I. 418.) klasszikus mintái is voltak, Loisch János mutatta ki. (Klasszikus nyomok B. H.-ban. Bp. 1909.)

Ami végül a *Tetélieni halmon* s az *Előhang* időbeli viszonyát illeti, azt hiszem, hogy az előbbi korábban keletkezett. A benne levő látomás képei valódi szemléletből folyók, közvetlenül a költőnek élményéből erednek; míg az *Előhang* forrásául ilyen élmény nem jelölhető meg, a látomás képei szándékos elmélkedés, emlékképeknek felidézése alapján keletkeznek. Az első költeményben nyersebbek, de frissebbek is; a másodikban művészebbek, jobban ki vannak fejtve, de távolabb is állanak a közvetlen szemlélettől. Különösen érezni ezt, ha a két költemény azonos helyeit párhuzamosan vizsgáljuk. A honfoglalás tábori életének jelenetében felvillan Csaba neve, mint az elenyészett hűség s az új hazát szerző magyarság összekapcsoló láncszeme s ez lett az oka, hogy a költő később az egész jelenetet beleillesztette a hún költemény előhangjába, minthogy a honfoglalás költői alakítása úgy sem volt szándékában. Nékem különben is kétségem van az *Előhang* alá írt 1855 évszám iránt; nem lehetetlen, hogy ez tévedés. Tudniillik a verselése egyáltalán nem vág össze az abban az időben írt hasonlótermészetű költemények versalakjaival. Akkoriban (1855-ben) a Csaba II. dolgozatának verse a Nibelung-sor, míg az *Előhangé* tizenkettős, mely sem trochaikus lejtésű, mint a Toldié, sem minden időmértéket kerülő, mint a Toldi Szerelméé, hanem teljesen magán viseli a Buda Halála tizenkettősének choriambikus jellegét s ez korhatározó tényező.¹

¹ Vagy | k̄anc̄za t̄ej̄t̄ől || bor|n̄ak̄ h̄a m̄eg-er|jed
Vídám lakomájok || szil|láj tüze ger|jed.

a költemény ötven sora közül huszonkilenc, tehát felénél jóval több ilyen; a többiben is akadt choriambus; v. ö. Lehr, Arany Toldija, Jeles Írók Isk. Tára, nyolcadik s köv. kiadások, Bevez. X.

Továbbá a megjelenés éve is 1864, kilenc évvel állítólagos megírása után.

Nem valószínű végül, hogy Arany egy és ugyanazon esztendőben ugyanazon indítékokat használta volna föl két költeményében. Nála nem ritka eset ugyan, hogy régebben megírt költeményét, vagy költeményvázlatát később újra felhasználja, a benne lévő elemeket újra megfogalmazza, egy-egy kifejezést, fordulatot megtartván a régiből; de ez rendszerint az olyan költői tárgyon észlelhető, melyet évek hosszú során forgat elméjében, míg végre teljesen kialakul, hogy úgy mondjam : kiérik, mint például az Endre királyfőről szóló ballada, melynek kialakulása tizenhat esztendőn át követhető; vagy az 1877-ből való Tetemre hívás, melynek egyes elemei a szabadságharc előtti időből származnak. Ezeket az érveket összevéve, azt hiszem, hogy az Előhang Csabához jóval későbbi keletű, valószínűleg a Buda Halála megírásának időszakából, a hatvanas évek elejéről való.

A tetétleni halom nem Arany versében fordul elő először. Természetesen Vörösmarty Zalán futásában kell keresnünk, melynek színhelye pontosan Anonymus adatainak felel meg. Vörösmarty azonban nem nevezi meg a halmot, bár a *Tetétlen* szó igen szépen odaillett volna egy hexameter végéhez; de azért félreismerhetetlen, hogy róla szól több helyen is, mikor a zagyvai síkságon táborozó magyarokról beszél :

	Árpád pedig álla magasban	
	Egy <i>kis domb</i> tetején.	(I. 157.)
	Megtelepíti hadát és sátort üttet az <i>ormon</i> .	(I. 172.)
[Kadosa]	Sátorokat veret, <i>Árpádnak halmára</i> sietvén.	(I. 190.)
[Zoárd]	Most sátort veret ez s <i>Árpád halmára</i> megindúl	(I. 206.)
[Kladni]	ment egyenest a <i>kis dombnak</i> , hol párduczos Árpád, ■	
	A győztös seregek fejedelme, vezérivel állott.	(I. 252.)

Ugyanígy a IV. ének 496. és 520. sorában is.¹

A halom megvan ma is, helyben tudtommal *Árpád halmának* nevezik, valószínűleg Vörösmarty Zalánja után; csakhogy már nem régi alakjában, nem *tetétlen*, hanem nagyonis *tetés*, mert Nagykőrös városa az ezredévben kőoszlopot emelt föléje, melynek alépítményébe Arany költeményének részleteiből összeállított emlékverset falaztak. (Az ünnep leírása és fényképe akkor meg is jelent a Vasárnapi Újságban, 1896. 38. szám.) Így teljesült a költő óhaja :

És álljon a domb, a multak jele,
Kímélve bánjon a vész is vele.

TOLNAI VILMOS.